

Documente diplomatice engleze privind cedarea Basarabiei și Bucovinei de nord

Anul 1940 reprezintă în istoria statului național unitar român unul din momentele cele mai tragice, când, sub presiunea celor două mari puteri totalitare, Uniunea Sovietică și Germania, izolată complet, România a fost nevoită să accepte la 26—28 iunie cedarea teritoriului Basarabiei și Bucovinei de nord, în urma ultimatumului sovietic, iar prin Dictatul de la Viena din 30 august, partea de nord-vest a Transilvaniei a fost cedată Ungariei horthyste.

În intenția de a face cunoscute cit mai multe informații privind acest moment dramatic din istoria noastră, prezentăm în continuare un grupaj de documente din arhiva Foreign Office-ului, care cuprinde telegrame și rapoarte ale diplomaților britanici aflați la București, Berlin, Roma, Ankara, Tokyo, Bruxelles, din perioada decembrie 1939 — iulie 1940.

După izbucnirea războiului, la 1 septembrie 1939, România ocupa un loc important în concepția strategică și economică britanică, în special datorită petrolului. Principalele eforturi ale diplomației britanice, corelate cu cele ale Franței, au fost îndreptate în direcția menținerii neutralității României pînă cînd s-ar fi putut constitui un bloc defensiv antigerman al statelor balcanice.

Rapoartele diplomaților britanici primite la Foreign Office în această perioadă denotă interesul cu care era urmărită evoluția relațiilor româno-germane și respectiv româno-sovietice, semnalîndu-se existența unei primejdii reale din partea Uniunii Sovietice, privind pretențiile acesteia în problema Basarabiei. Intrarea trupelor sovietice în Polonia, la mijlocul lunii septembrie, a mărit temerile României față de un atac sovietic. În această situație, guvernul român, prin ministrul său de la Londra, Viorel Tilea, a dorit să știe în ce măsură garanția britanică era valabilă în cazul unui atac din est, solicitînd sprijinul Marii Britanii pentru acordarea de credite și materii prime necesare industriei de război românești.

Poziția exprimată de Foreign Office, încă de la sfîrșitul anului 1939, era aceea că garanția acordată României operează strict împotriva unui atac german, deoarece aplicarea ei în cazul unui atac sovietic depindea de atitudinea Turciei, ca și de atitudinea Italiei. Aceste declarații ale Foreign Office-ului au însemnat practic faptul că România rămînea fără nici o garanție în fața unei agresiuni din est. Atitudinea guvernului britanic poate fi explicată prin aceea că, în condițiile desfășurării războiului în primăvara anului 1940, nu dorea să-și îndepărteze și mai mult Uniunea Sovietică prin declarații publice în problema garanției frontierelor.

În acest context internațional, sovieticii au ales ca moment deosebit de favorabil cel din iunie 1940, ca să ridice pretenții teritoriale față de România, profitînd de faptul că Germania își concentra eforturile în vest, în vederea unei confruntări decisive cu Anglia și nu putea să se opună tendințelor expansioniste sovietice în sud-estul Europei. Faptul că această acțiune a sovieticilor a surprins oficialitățile germane și a provocat o reacție ostilă a Germaniei reiese și din documentele parvenite la Foreign Office.

Pierderea Basarabiei și Bucovinei de nord în iunie 1940, ca urmare a inaplicabilității garanției britanice la aceste provincii românești, a determinat guvernul român să renunțe, la 1 iunie 1940, la garanțiile britanice și să se orienteze spre o înțelegere cu Germania.

SIMONA CEAUȘU
ILEANA BULZ

1
1939 decembrie 30. Londra. Telegramă de la Foreign Office către ministrul britanic la București, Sir Reginald Hoare, prin care îl informează asupra conținutului comunicării făcute de ministrul român la Londra, Viorel Tilea, din partea guvernului român prin care solicită sprijinul guvernului britanic în cazul unui atac sovietic sau unui atac combinat sovieto-german.

Foreign Office
December 30th, 1939

Roumanian Minister today made following communication under instructions from his Government.

2. The Roumanian Government, who were convinced that in the coming spring or even sooner the Soviet Government would raise the Bessarabian question and invade Roumania, made a pressing appeal to His Majesty's Government for help while such help could be effective. The Roumanian Government were determined to resist with all resources at their disposal any such attack by the Soviet Union as well as a combined Soviet — German attack. Help was requested especially in the form of armaments and raw materials necessary for Roumania's munition factories. To be effective it would have to arrive in Roumania at the latest by March. Roumanian Government hoped to receive this material under a new credit and to make repayment by annual instalments in the form of supplementary petrol quotas.

3. M. Tilea said that a similar communication was being made to the French Government. He reverted in the conversation to the danger that some Roumanians might argue that if Roumania could not fight both Germany and the Soviet Union it was preferable to accept the „protection” of Germany. The only thing to stiffen Roumanian resistance to German pressure would be military preparedness hence his emphasis on Roumania's need for armaments and raw material. He admitted that Soviet Government's difficulties in Finland might delay development of their plans against Roumania.

Repeated to Angora No. 713 and Moscow No. 372.

Arhivele Statului, Colecția microfilme Anglia, rola 283, Public Record Office, Foreign Office, 371/24968, c. 20—21.

No. 846

Foreign Office
1939 decembrie 30

Ministrul român a făcut azi următoarea comunicare conform instrucțiunilor primite de la guvernul său.

2. Guvernul român care fiind convins că în primăvara următoare sau chiar mai curând, guvernul sovietic va ridica problema Basarabiei și va invade România, a făcut un apel stăruitor către guvernul maiestății sale pentru ajutor atita timp cit un ajutor poate fi util. Guvernul român a fost determinat să reziste cu toate resursele pe care le are la dispoziție la orice astfel de atac al Uniunii Sovietice ca și la un atac combinat sovieto-german. Ajutorul a fost cerut în special sub forma armamentului și materiilor prime necesare pentru fabricile de muniții ale României. Ca să fie eficace ar trebui ca el să sosească în România la sfârșitul lui martie. Guvernul român a sperat să primească acest material sub forma unui nou credit și să facă plata prin rate anuale sub forma unor cote suplimentare de petrol.

3. Domnul Tilea a spus că o comunicare similară a fost făcută către guvernul francez. În cursul convorbirii el a revenit asupra pericolului că unii români ar putea susține că dacă România nu poate lupta atît cu Germania cit și cu Uniunea Sovietică, ar fi preferabil să se

accepte „protecția”, Germaniei. Singura posibilitate ca să se întărească rezistența României față de presiunea germană, ar fi pregătirile militare, de aici și sublinierea lui pentru nevoia României de armament și materii prime. El a admis că dificultățile guvernului sovietic în Finlanda pot amâna desfășurarea planurilor lor împotriva României.

A fost repetată la Ankara nr. 713 și Moscova nr. 372

2

1940 febr. 7. București. Telegramă a ministrului britanic la București Sir Reginald Hoare către Foreign Office cu privire la atitudinea Germaniei în cazul unui atac sovietic asupra României.

Telegramă

Bucharest

Nr. 15

7th february 1940

I told Minister for Foreign Affairs¹ today that rumours regarding German promises to restrain Russians from taking any action in Bessarabia continued to circulate and I asked whether there was anything concrete in them. He replied that there was nothing of a formal nature but that the general line of communications received from the Germans was that they did not wish to see the war extended to the Balkans and that therefore they would be opposed to a Russian adventure in Bessarabia. In general the German attitude was entirely correct. How far the Germans could be trusted was another matter.

Arhivele Statului, București, Colecția microfilme Anglia, rola 282, (Public Record Office, Foreign Office), 371/24968, c. 59—60.

Telegramă

București

Nr. 15

1940 februarie 7

Am informat azi pe ministrul afacerilor străine¹, despre zvonurile ce au continuat să circule privind promisiunile germane de a reține pe ruși de la orice acțiune în Basarabia și l-am întrebat dacă a fost ceva real în acestea. A răspuns că nu a fost nimic de natură oficială dar că linia generală a rapoartelor primite de la germani a fost că ei nu doresc să vadă extins războiul spre Balcani și de aceea se vor opune unei aventuri rusești în Basarabia. În general atitudinea germană a fost în întregime corectă. Cât de mult pot fi crezuți germanii, este o altă problemă.

Nota 1. Grigore Gafencu, ministru de externe (1938—1940).

3

1940 martie 19 București. Raport al ministrului britanic la București, Sir Reginald Hoare, către Foreign Office, prin care solicită să se reexamineze problema garanțiilor anglo-franceze față de România, în cazul unei agresiuni sovietice.

British Legation

Bucharest

19 march 1940

My dear Nickols,

I have been thinking a good deal lately, more especially since the surrender of the Finns, that it might be right and proper to suggest a re-examination of the question of the applicability of the Anglo-French guarantee to aggression by Russia.

I have just received this evening a copy of your telegram No. 56 (R. 2300/24/44) of the 6th March to Rendel.

You say in the last sentence of paragraph 3 „On the other hand the possibility cannot be excluded that Germany may decide at any moment to embark on military campaign in the Balkans, either in combination with Russia or alone, and in such circumstances it could not be expected that the Allied Governments would remain disinterested and inactive”. It appears probable, though in my humble opinion it would not be fully reasonable, that this wording has been carefully adopted because you do not wish to feel committed not to „remain disinterested and inactive” in the event of an attack by Russia alone.

If we stick to the theory that your wording has been carefully chosen for the purpose which I have just suggested I submit, with all proper deference of course, that they are words of little meaning, because even if the initiative were taken by the Russians — which or without the assent of the Germans is quite immaterial — you can be perfectly certain that the Germans would not leave the Russians to operate alone in this vitally important German Lebensraum.

Therefore, having decided that we cannot remain disinterested and inactive in the event of a German attack with or without the participation of Russia, I feel firmly convinced that the sooner we realise that the same applies to an attack by Russia, with or without the participation of Germany, the better.

I do not want to suggest any public declaration that the guarantee bears on a Russian aggression, but I should like both Thierry and myself to have authority, if and when a situation of acute crisis occurs, to answer in the affirmative without any reference to our governments any questions on this addressed to us by the Roumanian Government. A delayed affirmative would be almost as disastrous as a prompt negative.

As Berthand is off tomorrow morning instead of, as we hoped, the next day, I have not had time to look at the p.ps. but I do not think that a perusal of these would in any way alter my opinion.

Yours ever
R. H. Hoare.

Arhivele Statului, Colecția microfilme Anglia, rola 203, Public Record Office, Foreign Office, 371/24968, c. 78—81.

Legăția britanică
București
1940 martie 19

Dragul meu Nickols

M-am gândit cu mult timp în urmă, în mod deosebit de la capitularea finlandezilor, că ar putea fi bine și corect să sugerez o reexaminare a problemei aplicabilității garanțiilor anglo-franceze în cazul unei agresiuni din partea Rusiei.

Tocmai am primit în această seară copia telegramei tale nr. 56 (R. 2809/24/44) din 6 martie, către Rendel.

În ultima propoziție din paragraful 3, tu spui: „Pe de altă parte nu poate fi exclusă posibilitatea că Germania poate decide în orice moment să abordeze o campanie militară în Balcani, fie în combinație cu Rusia sau singură, și în aceste circumstanțe nu poate fi de așteptat că guvernele aliaților să rămână dezinteresate și inactive”. Apară probabil, chiar în umila mea părere, că nu ar fi deloc rezonabil ca această formulare să fi fost adoptată cu grijă, deoarece tu nu dorești să te simți obligat să nu „rămâi dezinteresat și inactiv” în eventualitatea unui atac nunal din partea Rusiei.

Dacă rămânem la teoria că formularea ta a fost aleasă cu grijă pentru motivul pe care tocmai l-am sugerat, eu admit, desigur, cu toată deferența, că ele sînt cuvinte cu înțeles restrîns, deoarece chiar dacă inițiativa a fost luată de ruși — cu sau fără ca acordul germanilor, să fie foarte neimportant — tu poți fi pe deplin sigur că germanii nu-i vor lăsa pe ruși să opereze singuri în acest important spațiu vital german.

De altfel, decidînd că noi nu putem rămîne dezinteresați și inactivi în cazul unui atac german, cu sau fără participarea Rusiei, sînt pe deplin convins că în curînd vom înțelege mai bine că aceleași (cuvînte) se potrivesc la un atac al Rusiei, cu sau fără participarea Germaniei.

Nu doresc să sugerez o declarație publică care să dea garanții în cazul unei agresiuni rusești, dar aș dori ca atît eu cit și Thierry¹ să avem autoritatea dacă, și cînd survine o situație de criză acută, să răspundem afirmativ, independent de guvernele noastre, la orice întrebare asupra acestei probleme adresate nouă de către guvernul român.

Un răspuns afirmativ tergiversat va fi tot atît de dezastruos ca un răspuns negativ prompt.

311. Cum Berthoud este plecat mâine duminică în loc de ziua următoare, așa cum am sperat, nu am avut timp să mă uit la p.p.s., dar nu cred că o lecură a acestor imi va modifica în vreun fel opinia mea.

Al dv. credincios,

R. H. Hoare

4

1940 aprilie 3, București. Telegramă a ministrului britanic la București, Sir Reginald Hoare, adresată Foreign Office-ului, referitoare la o convorbire a acestuia cu ministrul Afacerilor Străine al României, Gr. Gafencu, privind atitudinea guvernului sovietic în problema Basarabiei.

General Distribution

From : Roumania

Telegram (en clair) from Sir R. Hoare, (Bucharest), 3rd April, 1940

D. 3 rd April 1940

R. 7 th April 1940

No. 42 Saving (By Bag).

I asked Minister for Foreign Affairs yesterday what his considered views were on Molotov's speech and said that it plainly indicated the continuing hostility of the Soviet Government regarding Bessarabia but he did not think the menace was an immediate one.

For Roumania, Russia was certainly enemy No. 1 just as Germany was for the Allies. He was quite sure that if Russia moved against Roumania Germany would not remain quiet. It would be to nobody's advantage if Roumania shared the fate of Poland and therefore neutrality was the only possible policy. He continued, however, to hope that the day would come when a reinforced Balkan Entente, for which he was continuing to work, combined with reinforcements of allied forces in the Near East would render it possible to take decisive action against Russia. If Germany were defeated and Russia remained intact, Russia would have won a complete victory in eastern Europe and satisfactory solution of its problems would be utterly impossible.

The Minister of Court, who was at pains to disclaim pro-German sympathies, spoke to me in a similar strain to day.

Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 97, Foreign Office, 371/24968

L-am întrebat ieri pe ministrul de externe care este punctul său de vedere asupra discursului lui Molotov, iar el mi-a răspuns că este vădită continuarea ostilității guvernului sovietic față de Basarabia, dar că nu crede a fi vorba de o amenințare imediată.

Pentru România, Rusia este cu siguranță inamicul nr. 1, așa cum este Germania pentru aliați. Ministrul este ferm convins că în cazul unui atac al Rusiei împotriva României, Germania nu ar sta deoparte. Nu ar folosi nimeni dacă România ar împărtași soarta Poloniei și de aceea singura poziție posibilă ar fi neutralitatea. El continuă totuși să spera că va veni o zi în care înțelegerea Balcanică revigorată, fapt pentru care depune toate eforturile, împreună cu forțele aliate întărite și ele în Orientul Apropiat ar face posibilă o acțiune hotărâtă împotriva Rusiei. Dacă Germania ar fi înfrântă, iar Rusia ar rămâne neînșă, aceasta din urmă ar fi dobindit o victorie totală în Europa de Est, dar o rezolvare convenabilă a problemelor ei ar fi absolut imposibilă.

Ministrul Curții, care s-a străduit să-și decline simpatia față de Germania, mi-a vorbit astăzi cam pe aceiași ton.

5

1940 aprilie 3, Santiago. Telegramă a reprezentantului britanic în Chile, Sir C. Bentinck, adresată Foreign Office-ului, referitoare la ecoul internațional al declarației lui V. Molotov privitoare la Basarabia.

British Embassy,

Santiago

April, 3 rd, 1940

From Sir Charles Bentinck to Foreign Office

Minister for Foreign Affairs told me today that he had received a telegram from Chilean Chargé d'Affaires at Berlin saying that Molotov's recent statement that Soviet Union did not recognize seizure by Roumania of Bessarabia had made a very bad impression in Berlin.

Minister for Foreign Affairs subsequently told the same story to my French Colleague.

Bentinck

Arhivele Statului, Colecția microfilme Anglia, rolă 283, Foreign Affairs 371/24968.

Ministrul Afacerilor Străine mi-a spus astăzi că a primit o telegramă de la însărcinatul cu afaceri chilian din Berlin în care acesta arată că recenta declarație a lui Molotov potrivit căreia Uniunea Sovietică nu a recunoscut ocuparea de către România a Basarabiei, a făcut o impresie foarte proastă la Berlin.

Ministrul Afacerilor Străine i-a spus după aceea același lucru și omologului meu francez.

Bentinck

1940 aprilie 15, Londra. Informare transmisă de Foreign Office către Legatia britanică de la București cu privire la concluziile adoptate la întâlnirea șefilor misiunilor diplomatice din sud-estul Europei, în problema posibilității extinderii garanțiilor britanice față de România în cazul unui atac al Uniunii Sovietice.

Foreign Office

15th April, 1940

At the second meeting of the Heads of Missions in South-Eastern Europe held at the Foreign Office on the 11th April the question was discussed, among others, of our general policy towards Roumania. I enclose the relevant extract from the Minutes. The main point which came under discussion in this connexion was the possibility of extending our guarantee to Roumania to include an attack by the Soviet Union. As you will see from the Conclusions, it was agreed that, subject to the views of the Chiefs of Staff, H. M. Government should inform the Roumanian Government that in the event of an attack on Roumania by the Soviet Union, H. M. Government would give them all assistance in their power, but that the degree and character of their assistance at any given moment would depend on the attitude of Turkey, Italy and Bulgaria; that we should tell the Turkish Government beforehand of the action contemplated and get their concurrence; and that the French Government should be asked to agree.

2. Action under this Conclusion is dependent on the views of the Chiefs of Staff, and I should be very grateful therefore if you would let me know they concur.

(S.D.) P. Nickols

Arhivele Statului, Colecția microfilme Anglia, rolă 283, Foreign Office, 371/24968, c. 115-116.

Foreign Office

1940 aprilie 15

La a doua întâlnire a șefilor misiunilor diplomatice din sud-estul Europei, ținută la Foreign Office în 11 aprilie, a fost discutată, printre altele, problema politicii noastre generale față de România. Includ un extras relevant din această întâlnire. Punctul principal care a intrat în discuție în această ordine de idei, a fost posibilitatea extinderii garanțiilor noastre față de România în cazul unui atac al Uniunii Sovietice. Așa cum veți vedea din concluzii, a fost acceptat ca în conformitate cu vederea comandantșefilor Statului Major guvernului măiestrului sale, va informa guvernul român că în eventualitatea unui atac sovietic asupra României, guvernul măiestrului sale îi va acorda toată asistența ce îi va sta în putere, dar înțelegând și caracterul ajutorului în un moment dat va depinde de atitudinea Turciei, Italiei și Bulgariei; că vom informa guvernul francez înainte de a iniția măsurile prevăzute și le vom da sprijin și se va cere acordul guvernului francez.

2. Acțiunea, după aceste concluzii, este dependentă de opiniile comandaților Statului Major, și vă voi fi foarte recunoscător dacă îmi veți aduce la cunoștință dacă ele concordă.

British Legation
Bucharest
15th April, 1940

1940 aprilie 15, București. Notă a diplomatului britanic Hankey, adresată Foreign (Halifax) Office-ului, în care comentează informarea primită de la consulul britanic din Cernăuți, Pyman, referitoare la atitudinea ostilă a populației ucrainene din Bucovina față de guvernul sovietic.

Nr. 143
(96/16/40)
Confidential
To the Viscount Halifax
My Lord,

British Legation
Bucharest
15th April, 1940

I have the honour to transmit copies of a semi-official letter from His Majesty's Consul at Cernăuți whom we recently asked to report on the attitude of the Ukrainian population of the Bukovina towards the Soviet Union. Owing to the conditions prevailing across the border, Roumanian Ukrainians appear to have become as hostile as any other section of the population of this country to the Soviet Union; and there can be no longer any justification for the fears expressed by, for instance, the Assistant Roumanian Military Attaché at Paris, as described in the enclosure to Your Lordship's despatch Nr. 16 (R. 437/437/37) of the 12th January, that the Ukrainian minority "already have leanings towards a political union with their Ukrainian neighbours" even to the degree of aiding and abetting a foreign invasion of Roumania.

2. I understand on good authority that only the younger generation of Ukrainians in this country still hope for anything better than the gradual improvement of their lot under Roumania; and that these young people, looking forward to an independent Ukraine, are naturally most hostile to the Soviets. An especially powerful cause of fear and dislike for Bolshevism is the deportation of the population that is taking place across the frontier as mentioned by Mr. Pyman. Polish sources estimate this at as much as 100,000 from former Polish territory in six months.

3. I am sending a copy of this despatch to His Majesty's Representative at Moscow.

I have the honour to be, with the highest respect,

My Lord,

Your Lordship's most obedient,

humble Servant,

R.M.A. Hankey

Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 130; Foreign Office; 371/24968.

My Lord (Domnule),

Am onoarea să vă trimit copii ale unei scrisori semi-oficiale de la Majestatea sa consulul din Cernăuți, pe care l-am rugat cu puțin timp în urmă să întocmească un raport referitor la atitudinea populației ucrainene din Bucovina față de Uniunea Sovietică. Datorită condițiilor dominante de dincolo de graniță, românii ucraineni au devenit, se pare, la fel de ostili Uniunii Sovietice ca toate celelalte naționalități ale populației din această țară (zonă); acest lucru nu mai justifică în nici un fel temerile exprimate, de pildă, de asistentul atașatului militar român de la Paris, așa cum vă sint prezentate în anexa expedită cu nr. 16, din 12 ianuarie, potrivit căreia minoritatea ucraineană „este înclinată spre o unire politică cu vecinii lor ucraineni” chiar și în cazul complicității impuse de o invazie străină în România.

2. Am înțeles din sursă sigură că numai tînăra generație de ucraineni din această țară mai speră în ceva mai bun decît o îmbunătățire treptată a destinului lor (a vieții lor) și de aceea acești tineri, privind înainte spre o Ucraină independentă, sint bineînțeles mult mai ostili Sovietetelor. Un motiv puternic de teamă și de repulsie față de bolșevism este deportarea populației de dincolo de frontieră, menționată de dl. Pyman. Surse poloneze apreciază aceasta la circa 100.000 din fostul teritoriu polonez în șase luni.

3. Vă trimit o copie a acestei adrese către Majestatea sa reprezentantul dv. la Moscova.

Am onoarea să fiu cu deosebit respect
Al dv. prea supus și umil scriitor

R. M. A. Hankey

The Hon R. M. A. Hankey
Bucharest
(25/5/390)

British Consulate
Cernăuți
1st April, 1940

Confidential

Dear Hankey,

I have taken some time to answer your letter (96/10/40) of the 22nd March as I wanted to go into the matter as thoroughly as possible.

I think one can safely say that the bulk of the Ukrainian population in the Bucovina is hostile to Soviet Russia.

In the early days of the Russian occupation of South Eastern Poland there was a considerable amount of propaganda aimed at the nationalist feelings of the Ukrainians, but its effect diminished rapidly as conditions on the other side deteriorated and as more and more news about those conditions circulated on this side. The general feeling among the Ukrainians that they are much better off as they are issue chiefly to their impression on the other side there is absolute chaos, except in repressive measures, that the food situation is bad and likely to get worse, and that it is very difficult to buy or sell.

Fear of the Russian policy of deportation is also very strong. It is impossible to tell how many people actually have been deported from South Eastern Poland, but several peasants Ukrainian refugees have come over, leaving whatever land they may have had, rather than face the risk, and what matters on this side is that Bucovinian Ukrainians are convinced that Soviet rule would expose them to the risk of deportation to the interior of Russia.

The hostility of the Soviet regime to religion makes it unpopular here; so does the suspicion that it is apt to favour Jews; and the occasional communistic activities of poor local Jews is no help to the Soviet cause among the Ukrainians. Reports that various types of Asiatic troops are in the Soviet army of occupation in the Polish Ukraine also tell against the Soviets.

Bucovinian Ukrainians have not been encouraged by what they have heard of the Soviet attitude to Ukrainian national life and culture; they believe that not only the leaders but many of the ordinary members of the old Ukrainian political movements have been deported or otherwise disposed of, and that repressive measures have also been taken against the members of the co-operative and cultural associations which had never taken any part in politics. The local Ukrainians do not expect to be treated any differently if the Russians come here. Although there are still a number of Ukrainian villages in the Bucovina in which the teaching of Ukrainian has not been granted, much progress has been made since last December and the villages which have not yet been granted it hope to be satisfied reasonably soon; this important grievance against the Romanian Government has therefore lost much of its force and in any case does not now work to the advantage of Soviet Russia.

I do not want give the impression that no local Ukrainians at all are favourably disposed to the Russians. There are a number of villages which have been prone to communism; these villages are usually near a factory or saw-mill and have among their population a considerable number of unskilled workmen, who have no land and do not earn enough to have any hope of ever being able to buy any; and in most villages there are bound to be a few men with no land and no prospects, but from the information which I have so far received I do not think that their number is at all large. Their existence does not, I think, vitiate my general conclusions.

I am sending a copy of this letter to Macrae.

Yours ever,

(Sgd.) L.E.L. Pyman

Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 131—132; Foreign Office 371/24968.

Dragă Hankey,

Am avut nevoie de ceva timp pentru a răspunde scrisorii tale din 22 martie, dat fiind că am dorit să cunosc adevărata față a problemei.

Cred că se poate spune cu certitudine că majoritatea populației ucrainene din Bucovina este ostilă Rusiei sovietice.

În primele zile ale ocupației rusești în Polonia sud-estică (din sud-estul Poloniei) s-a întreprins o deosebită propagandă vizând sentimentele naționaliste ale ucrainenilor, dar efectele ei au scăzut cu rapiditate pe măsură ce se deteriorau condițiile de cealaltă parte a graniței și pe măsură ce tot mai multe știri despre aceste condiții circulau în această zonă. Sentimentul general printre ucrainenii, cum că ei ar fi mai avantați, este în contradicție cu impresia lor că de cealaltă parte a graniței este un haos absolut, excepție făcând măsurile represive, cum ar fi situația proastă a aprovizionării cu alimente care se pare că se va înrăutăți, iar acest lucru este foarte dificil de cumpărat sau de vândut.

Foarte puternică este, de asemenea, teama de politica rusească de deportare. Este imposibil de stabilit exact câți oameni au fost deportați până acum din sud-estul Poloniei, dar foarte mulți țărani ucraineni refugiați au venit aici, cu orice risc, părăsindu-și pământul, convinși fiind chiar că legea Sovietelor i-ar putea expune riscului deportării în interiorul Rusiei.

Ostilitatea manifestată de regimul sovietic față de religie determină o foarte scăzută popularitate a acestuia aici; același lucru alimentează suspiciunea că acest regim ar fi capabil să-i favorizeze pe evrei; anemicele activități comuniste ale bielor localnicii evrei nu sînt de nici un folos cauzei Sovietului printre ucrainenii. Rapoartele potrivit cărora diferite tipuri de trupe asiatică fac parte din armata sovietică de ocupație din Ucraina poloneză sînt un argument în plus împotriva Sovietelor.

Ucrainenii bucovineni nu au fost încurajați de ceea ce au auzit, despre atitudinea Sovietului față de viața și cultura națiunii ucrainene: ei cred că au fost deportați nu numai conducătorii, ci și mulți dintre membrii de rînd ai fostei mișcări politice ucrainene sau alții chiar lichidați, iar aceste măsuri represive au fost luate împotriva membrilor asociațiilor cooperatiste sau culturale, care nu au făcut niciodată politică. Localnicii ucraineni nu se așteaptă să fie trași în mod deosebit dacă rușii ocupă zona. Deși există încă un mare număr de sate ucrainene în Bucovina, în care nu s-a aprobat învățarea limbii ucrainene, s-au făcut totuși multe progrese din decembrie trecut, iar satele cărora nu li s-a dat încă aprobarea speră că o vor obține cit de curînd; această profundă jignire adusă guvernului român și-a diminuat totuși din forță și în orice caz nu favorizează în nici un fel Rusia sovietică.

N-aș vrea să creez impresia că toți localnicii ucrainenii sînt ostili rușilor. Unele sate au fost oarecum convertite la comunism; aceste sate se află de obicei în vecinătatea unei fabrici oțelărie sau a unei de cherestea și au printre locuitori un important număr de muncitori necalificați, care nu au pămînt și nici nu cîștigă suficienți pentru a putea spera că într-o bună zi și-ar cumpăra; în cele mai multe dintre sate sînt unii oameni care nu au pămînt și nici șanse de a-l dobîndi, dar după informațiile pe care le-am primit, numărul lor este destul de redus. Existența lor nu cred că este de natură să-mi modifice concluziile generale.

A.L.D.

L.E.L. Pyman

8

1940 aprilie 18, Bruxelles. Telegramă a atașatului militar britanic la Bruxelles, Sir L. Oliphant, adresată Foreign Office-ului, prin care anunță instrucțiunile primite de ambasada sovietică din Bruxelles de a retrage toate fondurile cetățenilor sovietici din băncile României.

General Distribution

From : Belgium

Telegram (en clair) from Sir L. Oliphant (Brussels)

18th April, 1940

D. By Bag 18th April, 1940

R. 5.00 p.m. 19th April, 1940

No. 10 Saving

Naval Attaché has been informed by neutral friend that Soviet Embassy here has been instructed to send nothing to Roumania and the Soviet citizens have been told to remove any funds at present in Roumanian Banks.

2. I report above for what it may be worth.

3. Please inform Director of Naval Intelligence.

Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 123; Foreign Office, 371/24968.

Aleșatul militar al mării a fost informat de un prieten neutru că ambasada sovietică de aici a fost instruită să nu tripiță nimic României, iar cetățenilor sovietici li s-a spus să-și retragă toate fondurile pe care le au depuse în băncile României.

2. Raportez cele de mai sus pentru importanța pe care o pot avea.

3. Informații, vă rog, pe directorul serviciului de informații al mării.

9

1940 aprilie 19, București. Notă a ministrului britanic la București, Sir R. Hoare, adresată Foreign Office-ului, cuprinzind un raport al consulului britanic la Cernăuți și un raport al consulului britanic la Galați, în care se menționează activitatea rusilor pe frontiera româno-polonă.

Confidential

Unnumbered

(25/5/390)

To R. D. Macrae, Esq.,

H.M. Consul-General,

British Consulate

Cernăuți

16th April, 1940

Galatz

Sir,

With reference to my unnumbered telegram of the 12th April reporting activity on the Soviet side of the Polish-Roumanian frontier, I have the honour to inform you that from later reports it appears that the depth of the zone from which civilians are being removed varies from half a mile to the figure of five miles given in my telegram.

The reports of the arrival of considerable Russian forces, accompanied by tanks and motor transport, in the frontier zone appear to be well founded.

2. I learn from a usually reliable source that opposite the village of Rastoace, on the Ceremuş above Vijnita, the Soviet authorities are clearing the hillsides of timber; here also the civil population is being removed. Barbed wire is now being put up for the first time on the Polish side of the Ceremuş. According to the Roumanian authorities in Vijnita the town of Kutly which lies immediately on the other side of the Ceremuş appears to be almost deserted.

3. Whatever the ultimate intentions of the Soviet Government it seems reasonable to suppose that the clearing and wiring of the frontier is intended in the first place to ensure a closer control of the frontier over which there has so far been coming a steady trickle of refugees, and occasional deserters and professional informers.

4. Refugees who have reached Cernauti recently report that although peasants are still allowed to bring food into the towns food is very expensive, limited to a few commodities such as potatoes and difficult to obtain. Clothing and footwear are unobtainable. But worse than the material privations of the people is the state of terror caused by the Soviet practice of causing people to „disappear” without warning; the practice is described as “deportation”, but no one ever knows at what destination the victims arrive. The terror is heightened by the fact that no principle appears to dictate the selection of the victims and that a false accusation by an informer is quite sufficient to cause a person's “disappearance”. Women as well as men are taken.

5. I am sending copies of this despatch to His Majesty's Chargé d'Affaires at Bucharest. I have etc.

(Sd.) L.F.L. Pyman

Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 139-140; Foreign Office 371/24968.

Domnule,

Referindu-mă la telegrama mea nenumărată din 12 aprilie, referitoare la activitatea din zona sovietică a frontierei polono-române, am onoarea să vă informez că din ultimele rapoarte reiese că mărimea zonei din care a fost mutată populația civilă variază, fiind o jumătate de milă și nu cinci mile, cum pare în telegrama mea.

Rapoartele referitoare la sosirea unui mare număr de trupe rusești, însoțite de tamburi și transportoare, în zona frontierei par însă întemeiate.

2. Dintr-o sursă demnă de încredere și des' folosită aflu' că în partea opusă satului Răstoace, pe râul Ceremuș, mai sus de Vijnița, autoritățile sovietice degajează coastele împădurite ale dealurilor; din această zonă a fost mutată și proprietatea civilă. Pentru întâia oară în partea poloneză a Ceremușului s-a pus sîrmă ghimpată. Potrivit autorităților române din Vijnița, orașul Kutu, care se întinde în imediata apropiere a malului opus al Ceremușului, pare aproape pustiu.

3. Oricare ar fi intențiile ultimatumului guvernului sovietic ni se pare normal să presupunem că evacuarea și marcarea cu sîrmă ghimpată a frontierei are drept scop, în primul rînd, să asigure un strict control al frontierei, care a devenit un punct de scurgere a refugiaților și a dezertorilor și a informatorilor de meserie.

4. Refugiații care au ajuns la Cernăuți au relatat recent că țărănilor li se mai permite să aducă hrană în oraș, hrana este foarte scumpă, se limitează la strictul necesar cum ar fi cartofii, dar și așa este foarte greu de procurat. Imbrăcămintea și încălțămintea sînt imposibil de obținut. Dar și mai greu de suportat decît lipsurile materiale este starea de teroare provocată de practicile sovieticilor care provoacă dispariția fără urmă a unor persoane; această practică este prezentată ca „deportare”, dar nimeni nu știe niciodată la ce destinație ajung victimele. Teroarea este cu atît mai cumplită cu cît se pare că nu funcționează nici un principiu de selecție a victimelor și că o falsă acuzație furnizată de un informator este suficientă pentru a duce la „dispariția” unei persoane. Sînt luate în egală măsură și femei.

5. Voi trimite copii ale acestui raport însărcinatului cu afaceri la București.

L. F. L. Pyman

10

1940 aprilie 19, Tokio. Telegramă a reprezentanțului britanic la Tokio, Sir R. Craigie, adresată Foreign Office-ului, referitoare la atitudinea guvernului japonez față de pregătirea ocupării Basarabiei de către sovietici.

*Special Distribution and War Cabinet
From Japan*

Decypher. Sir R. Craigie (Tokyo)

19th April, 1940

D. 12.50 a.m. 20th April, 1940

R. 8.00 p.m. 10th April, 1940

No. 627

Important

I learn from a friend and high official source that Japanese Government have reason to believe that a Russian attack on Roumania is in preparation, Soviet objective being limited at present to occupation of Bessarabia. My source could not say whether or not this attack was being arranged in conjunction with Germany.

2. Some source informs me, though on less sure authority, that Herr Hitler has definitely agreed to assist the realisation of Signor Mussolini's ambition to conquer Yugoslavia. Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 126; Foreign Office 371/24968.

Am aflat de la un prieten și dintr-o sursă oficială la nivel înalt că guvernul japonez este îndreptățit să creadă că Rusia pregătește un atac împotriva României, obiectivul acestui atac fiind limitat deocamdată la ocuparea Basarabiei. Sursa mea nu-mi poate confirma dacă acest atac a fost progătit în colaborare cu Germania.

2. Aceeași sursă mă informează, dintr-un mediu mai puțin oficial, că dl. Hitler a acceptat în cele din urmă să ajute realizarea ambiției d-lui Mussolini de a cuceri Iugoslavia.

11

1940 aprilie 23, Londra. Notă a Foreign Office-ului, adresată reprezentanțului britanic la Moscova, J. H. Le Rougetel, privind o notă a ambasadorului polonez la Londra, referitoare la relațiile sovieto-române.

To. J. H. Le Rougetel, Esq., M.C.

No. 187

(P. 4760/9/37)

Foreign Office

23 April, 1940

Sir,

I transmit to you herewith a copy of a note which was handed to the Parliamentary Under-Secretary of State by the Polish Ambassador in London on the 18th April, on Soviet-Roumanian relations.

2. It will be observed from paragraph 4 of this note that in the view of the Polish Ambassador any negotiations between the Allies and the Soviet Union would be likely to increase the Soviet menace to Roumania. This point was discussed at the first meeting at the Foreign Office with His Majesty's Representatives in the South-Eastern Europe during their recent visit and it was generally thought that if His Majesty's Government were to take up the Soviet Government's proposal for trade negotiations, the Roumanian Government would probably regard it as a time-saving device on their part, pending the day when the Allies would be ready to take more energetic measures against the Soviet Union.

3. I am sending a similar despatch to Bucharest.

I am, with great truth,

Sir,

Your obedient Servant,

(For the Secretary of State)

(Sd.) Philip Nichols

Colecția microfilme Anglia, r. 283, c. 109, Foreign Office, 371/24968.

23 aprilie 1940

Domnule,

Vă trimit o copie a unei note care a fost înmînată subsecretarului de stat pentru relații cu Parlamentul de către ambasadorul Poloniei, la Londra, în data de 18 aprilie, referitoare la relațiile sovieto-române.

2. Veți putea observa în paragraful 4 al acestei note că punctul de vedere al ambasadorului polonez este că orice negocieri între aliați și Uniunea Sovietică n-ar face decât să sporească pericolul sovietic asupra României. Acest punct a fost discutat la prima întîlnire a Foreign Office-ului cu reprezentanții Majestății sale din sud-estul Europei, în timpul recentei lor vizite și s-a apreciat că în general, dacă guvernul Majestății sale ar lua propunerea guvernului sovietic drept subiect de negocieri, guvernul român ar privi-o probabil ca pe o portiță de salvare, în așteptarea zilei în care aliații vor fi gata să ia măsuri mai energice împotriva Uniunii Sovietice.

3. Trimit o telegramă, asemănătoare la București.

Al. dv.

sincer și supus servitor,

Philip Nichols

12

1940 aprilie 24, București. Telegramă a ministrului britanic la București, Sir R. Hoare, adresată Foreign Office-ului, referitoare la declarațiile înscrinate înaintea lui afacorii sovietice la București, privind zonele ce țin de ocupate de trupele sovietice în România.

General Distribution

From : Roumania

Telegram (en clair) from Sir R. Hoare, (Bucharest)

D. April 24th, 1940

R. 4.35 p.m. May 2nd, 1940

No. 45 Saying

Soviet chargé d'Affairs was recently asked by a neutral colleague what were Russian aims in Roumania.

He discounted desire to secure territorial cession but intimated that Russians would wish to obtain right to garrison certain areas in the north and to have representatives and possibly troops in Roumanian ports. This appears to be very similar to arrangement made by Soviet Government with Baltic States.

Repeated to Moscow.

Colecția microfilme Anglia, r. 271, c. 142 ; Foreign Office, 371/24988.

Însărcinatul sovietic cu afaceri a fost recent întrebat de un coleg neutru care sînt scopurile urmărite de Rusia în România.

El nu a dat crezare dorinței de a vedea îndeplinită operațiunii de cedare teritorială, ci a sugerat că rușii ar dori să obțină dreptul de a încazarma anumite zone în nordul țării și să aibă reprezentanți și eventual trupe în porturile românești. Acest lucru se aseamănă foarte mult cu înțelegerea făcută de guvernul sovietic cu țările baltice.

13

1940 iunie 27, Ankara. Telegramă a reprezentantului diplomatic britanic la Ankara, adresată Foreign Office-ului, referitoare la ultimatumul dat de Uniunea Sovietică României, privind cedarea Basarabiei și Bucovinei.

From Turkey

Sir H. Knatchbull Hugessen (Angora)

D. 8.58 p.m.

27th June, 1940

R. 11.30 a.m.

28th June, 1940

No. 652

Minister for Foreign Affairs informed me this morning of Russia's ultimatum to Roumania which he stated expires at 10 o'clock this evening. He understood Roumania intends to yield and that they are prepared to enter into discussions with Soviet in regards to Soviet demand for cession of Bukovina and Bessarabia. German Ambassador who called on Secretary General today was informed of Soviet ultimatum. Minister for Foreign Affairs stated that Herr von Papen appeared to [grp. omit: be] taken aback and that he remarked that he [now] understood that settlement. Minister for Foreign Affairs deduces from this that there may have been some understanding between Soviet and German Government which has now been departed from by Soviet Government in sending their ultimatum.

Colecția microfilme Anglia, r. 271, c. 163 ; Foreign Affairs, 371/24968.

Ministrul afacerilor străine m-a informat în această dimineață despre ultimatumul Rusiei dat României, al cărui termen expiră la ora 10 în această seară. Ei au înțeles că România intenționează să cedeze și că românii sînt pregătiți să înceapă convorbiri cu Uniunea Sovietică referitoare la cererea acesteia de a fi cedate Basarabia și Bucovina. Ambasadorul german, care l-a sunat azi pe secretarul general, era informat despre ultimatumul sovietic. Ministrul afacerilor străine a afirmat că dl. von Papen a fost luat prin surprindere și că a reușit să înțeleasă această afacere. Ministrul afacerilor străine deduce din aceasta că ar fi putut exista o înțelegere între guvernele sovietic și german, care acum s-a materializat în trimiterea ultimatumului de către guvernul sovietic.

14

1940 iunie 27, București. Notă telefonică a reprezentantului diplomatic britanic la București, Sir. R. Hoare, adresată Foreign Office-ului, referitoare la ultimatumul dat de Uniunea Sovietică României privind cedarea Basarabiei și a unei părți din Bucovina.

From Romania

Sir R. Hoare (Bucharest)

27th June, 1940

D. 6.00 p.m.

R. 7.35 p.m.

Nr. 592

Most immediate

Soviet Government delivered to Romanian Minister a twenty-four hours ultimatum at 10 last night demanding surrender of Bessarabia and part of Bukovina.

2. I understand that Romanian Government have appealed to Italian and German Governments but so far there is no reply.

3. Yugoslav Ambassador has instructions to urge Romanian Government to show utmost „prudence”. He has seen the King who struck him as being calm.

Colecția microfilme Anglia, r. 274, c. 157; Foreign Office, 371/24968.

Fourle urgent

Guvernul sovietic a dat ministrului român un ultimatum de 24 de ore aseară la ora 10, prin care cere cedarea Basarabiei și a unei părți din Bucovina.

2. Înțeleg că guvernul român a apelat la guvernele italian și german, dar nu a primit încă nici un răspuns.

3. Ambasadorul iugoslav are instrucțiuni să recomande guvernului român să dea dovadă măcar de „prudență”. El l-a văzut pe rege, care i s-a părut a fi calm.

15

1940 iunie 27, 28, Londra. Note ale Foreign Office-ului adresate reprezentantului diplomatic britanic la București, privind poziția Marii Britanii în eventualitatea unui atac al Uniunii Sovietice asupra României (ocuparea Basarabiei și Bucovinei).

Minutes on Bucharest telegram No. 592

It was almost inevitable that this should happen sooner or later. The move may represent an attempt by the Soviet to stake out their claim before Germany has an opportunity of moving eastwards and forestalling her. It is, however, more likely than the step has been taken in collusion with Germany and Italy — an indication that this is the case is (which is) contained in paragraph 2 of the present telegram.

Press reports this evening have been somewhat wild, and some of them say that much more than Bessarabia and a part of Bukovina is involved. They claim that Russia is determined to move down well across the mouths of the Danube. This would provide an excellent basis for a quarrel between the Soviet and a Germany cut off from the Black Sea, but the reports are unlikely to prove correct.

From our own purely selfish point of view this seizure of Bessarabia, if it remains confined to that territory, does not greatly change the position. Rumania has gone too far towards the Axis Powers for there to be any question of her thinking of appealing to our guarantee, and in any event we fortunately made it quite plain, in December last, that when we gave the guarantee we never contemplated more than the case of attack by Germany. We explained that in the case of an attack from Russia, our action would have to be dependent on the attitude of Turkey and of Italy. Italy's entry into the war has provided us with an automatic let-out: Turkey's attitude will also be an excuse, since she has made it quite plain that she will not do anything for Roumania. of the Russians do not move beyond Bessarabia.

The effect on the situation as regards the supply of oil to Germany will probably be negligible — certainly so if Russia does not move beyond Bessarabia.

27th June

It seems probable that this step has been taken in collusion with Germany and Italy, and not impossible that it has already been the subject of secret negotiations between Roumania and the Soviet Government (we have had some secret reports to this effect); if the latter report were true, the ultimatum would be in the nature of a face saving device for Roumania.

So long as the occupation is confined to Bessarabia and parts of the Bukovina, and does not include concessions in ports at the mouth of the Danube and beyond — as to which reports are at present conflicting — no reaction need be expected from Turkey.

The reactions which will be of immediate interest will be those of Budapest and Sofia; already there are reports that Romania has concentrated her army on the Transylvanian frontier. The Hungarian attitude will certainly be guided by the advice of Berlin and Rome. As it does not appear that it is to the interest of the Germans at the moment to spread the war to the Balkans, it seems probable that the Hungarians will stay their hand, all the more so as the Germans have probably explained to them that they are now masters of Europe, and will be able to redraw the map of Europe at their leisure. Very likely much the same advice will be offered to the Government in Sofia by the Axis powers. Here it seems quite likely that the Bulgarian Government would prefer in any case to wait until the end of the war before taking any action in furtherance of their territorial claims, but it may be that their hand will be forced by public opinion in their own country; here the attitude of Turkey should be a stabilising factor. If Bulgaria were to occupy the Dobrudja, Turkey would be bound, under the Balkan pact, to attack Bulgaria. It may be that the Axis powers will warn her that she will do so at her peril, in which case Turkey might think again.

My conclusion is therefore that the Axis powers will probably for the moment try and restrain both Sofia and Budapest from taking action against Romania.

P. Nichols

28th June, 1940

I took advantage of a visit from the Romanian Minister this evening to ask him, as was suggested in telegram No. 594 from Bucharest, what the terms of the reply of the Romanian Government to the Soviet ultimatum had been. M. Tilea told me that the Romanian reply had been short, had indicated a willingness to discuss the Soviet proposals, but that it had been met with a refusal to discuss and an early time limit. The Romanians have accordingly replied that they yielded to force. As a result Bessarabia and north of Bukovina were being handed over to the Soviet Union. There had been no request for the port of Tulcea or for protection of Constanza. The Romanian Minister informed me that his Government had not replied without previous consultation with all the Balkan Governments, including Turkey. All these Governments had recommended a peaceful settlement.

M. Tilea expressed his opinion that he feared the fate of Romania would follow that of Poland, but in the inverse sense, that is that the Russians would enter first and the Germans afterwards, thus the two countries felt that the terms of our guarantee would not need to be implemented. He was clear in his mind that the circumstances of this unhappy story did not involve H.M.G. in an implementation of their guarantee.

He asked whether we were going to make any further statement to those which had been made unofficially, for instance in The Times. He felt that The Times leading article, which acknowledged openly that King Carol had turned more and more to Nazi Germany as his protector, was throwing away the position in Romania from our point of view. He accepted that no occupation of territory of a friendly Government could be a matter of indifference to H.M.G. and that I could express to him the sympathy of the British Government at the severe fate which had befallen the provinces so dear to Romania. The Minister said that he was grateful for this expression of opinion. He reminded me of the protests made by Lord Salisbury and Mr. Disraeli in 1878 when this territory had changed hands. He asked me to do what I could to obtain, in the press, rather warmer references to the loss of Romania than had been apparent hitherto. In particular, he hoped that it would be possible to make clear to the British public that we could not be indifferent to any occupation of territory, which for the duration of the war we must regard as provisional and which we could not recognise. I replied that I should have to see how far we could go, that I thought something on the lines of my statement above might help meet the situation.

Before he left, the Minister expressed his belief that the ultimate intention of the Soviet Union was to reach the Strait. He could not help feeling himself the Germans would not mind

this development because they would feel they might turn out the Russians at a later date, perhaps with the aid of Turkey. I said that this was going a little far, and that meanwhile we must trust matters would not develop further to the detriment of Romanian interests. On leaving, the Minister again thanked me for the expressions of sympathy on behalf of the Secretary of State which I had given him.

28th June, 1940.

Colectia microfилme Anglia, r. 283, c. 152—155; Foreign Office 371/24968.

Minuțe privind telegrama de la București nr. 592.

Era aproape inevitabil ca acest lucru să se întâmple mai devreme sau mai târziu. Această acțiune poate reprezenta o tentativă a Uniunii Sovietice de a mărca în fața Germaniei faptul că această pretenție este o împrejurare favorabilă de a avansa spre est și de a acapara zona. Acest lucru este însă mai degrabă un pas făcut de comun acord cu Germania și Italia — o indicație că aceasta este problema conținută în paragraful 2 al prezentei telegrame.

Prosa anunța că în această seară s-a petrecut ceva de o sălbăticie fără precedent, iar unii dintre ei spun că sînt amestecate atît Basarabia, cît și o parte din Bucovina. Ziariștii pretind că Rusia este obligată să coboare și să treacă de gurile Dunării. Acest lucru ar constitui o excelență bază pentru o dispută între Uniunea Sovietică și Germania, aceasta din urmă lipsită fiind astfel de ieșirea la Marea Neagră, dar informațiile presei nu par a fi corecte.

Din punct de vedere strict personal apreciem că această cedare a Basarabiei, dacă rămîne limitată la acest teritoriu, nu schimbă prea mult poziția. România și-a îndreptat prea mult atenția spre Puterile Axei și de aceea acum nu mai poate fi vorba de a solicita o garanție din partea noastră și în orice caz, din ferice, noi i-am acordat-o din plin în decembrie trecut, atunci cînd am asigurat-o că nu ne vom menține în rezervă decît în cazul unui atac al Germaniei.

Noi am explicat că în cazul unui atac din partea Rusiei acțiunea noastră ar depinde de atitudinea Turciei și Italiei. Intrarea Italiei în război ne-a fost pur și simplu doar comunicată; atitudinea Turciei ar putea fi o scuză, de vreme ce a spus clar că nu va face nimic pentru România dacă rușii nu trec dincolo de Basarabia.

Efectele acestei situații în privința suplimentului de petrol necesar Germaniei vor fi probabil neglijabile — dar acest lucru este valabil numai în cazul în care Rusia nu va trece dincolo de Basarabia.

27 iunie

Se pare că acest pas a fost făcut în înțelegere cu Germania și Italia și nu este imposibil ca acest lucru să fi fost deja subiectul unor negocieri secrete între România și guvernul sovietic (avem în acest sens unele rapoarte secrete); dacă acest ultim raport ar fi adevărat, ultimatumul (n-ar fi altceva decît o născocire favorabilă României).

Atîta timp cît ocupația se rezumă la Basarabia și la unele părți din Bucovina și nu include teritoriul concesionate în porturi, la gurile Dunării și dincolo de ele — mai ales atîta timp cît aceste rapoarte sînt contradictorii — nu ne putem aștepta la nici o reacție din partea Turciei.

Reacțiile care vor stîrni un interes imediat vor fi cele ale Budapestei și Sofiei; există deja rapoarte în care se afirmă că România și-a concentrat armata pe frontiera cu Transilvania; atitudinea Ungariei va fi cu siguranță determinată de sfaturile Berlinului și Romei. Atîta timp cît se pare că nu este deocamdată în interesul Germaniei să extindă războiul în Balcani, este probabil ca Ungaria să stea deoparte, mai ales că Germania i-ar fi spus că ea este acum stăpîna Europei și că ea va fi capabilă să refacă harta Europei pe îndelete. Un sfat asemănător a fost dat guvernului Sofiei de către puterile Axei. În orice caz, se pare că guvernul bulgar ar prefera să aștepte pînă la sfîrșitul războiului, luînd orice acțiune drept susținerea pretențiilor sale teritoriale, dar este posibil ca mîna sa să fie forțată de opinia publică în propria lor țară; în acest caz atitudinea Turciei ar fi un factor de stabilizare. Dacă Bulgaria ar ocupa Dobrogea, Turcia ar fi obligată, pe baza pactului Balcanic, să atace Bulgaria. S-ar putea ca puterile Axei să o avertizeze că dacă va proceda astfel își va periclita situația și, în acest caz, Turcia ar reconsidera lucrurile.

Concluzia mea este, de aceea, că puterile Axei vor încerca probabil să determîne atît Sofia, cît și Budapesta să se abțină de la orice acțiune împotriva României.

28 iunie 1940.

În această seară am profitat de vizita ministrului român pentru a-l întreba, așa cum m-s-a sugerat în telegramă nr. 591 de la București, în ce termeni a răspuns guvernul român ultima tultului sovietic. Dl. Tilea mi-a spus că răspunsul românilor a fost scurt, dovădind bunăvoință în a discuta propunerile sovietice, dar s-a izbit de refuzul de a se purta discuții și de un timp limită foarte scurt. Românii au răspuns în consecință că nu vor ceda decât în fața forței. Ca rezultat, Basarabia și nordul Bucovinei au fost cedate Uniunii Sovietice. Nu s-au formulat revendicări referitoare la portul Tulcea și la protecția Constanței. Ministrul român m-a informat că guvernul său nu a replicat fără o consultare prealabilă a tuturor celorlalte guverne balcanice, inclusiv Turcia. Toate aceste guverne au recomandat o rezolvare pe cale pașnică a problemei.

Dl. Tilea și-a exprimat temerea că după căderea României va urma aceea a Poloniei, dar în sens invers, dacă Rusia ar fi prima invadatoare și germanii ar veni după aceea, astfel încât cele două țări au simțit că termenii garanțiilor noastre nu este cazul să fie executați. În mîntea lui era clar că împrejurările acestei nefericite împliniri nu implică guvernul Măiestății sale în executarea garanției sale.

El a întrebat dacă avem de gînd să mai facem vreo declarație în plus față de cele făcute în mod neoficial, ca de exemplu în „The Times”. El socotea că articolul de fond al ziarului „Times”, care a admis (declarat) în mod deschis că regele Carol s-a orientat din ce în ce mai mult spre Germania nazistă ca spre un protector al său, a nescocit, din punctul nostru de vedere, situația din România. El a acceptat punctul meu de vedere potrivit căruia „Times” nu reprezintă poziția oficială și declarația mea potrivit căreia ocuparea teritoriului condus de un guvern prieten nu poate lăsa indiferent guvernul Măiestății sale și faptul că prin mine guvernul britanic își exprimă compasiunea față de câmpiița soartă care a lovit provinciile atât de dragi României. Ministrul Tilea a spus că îmi este recunoscător pentru exprimarea acestui sentiment. El mi-a amintit despre protestele lordului Salisbury și ale domnului Disraeli din 1878, cînd aceste teritorii și-au schimbat stăpînul. El m-a rugat să fac tot posibilul pentru a obține din partea presei referiri mai calde despre pierderea suferită de România decât cele de pînă acum. În particular, el speră că este posibil să se clarifice în fața publicului britanic faptul că noi nu putem fi indiferenți la nici o formă de ocupare a unui teritoriu pe care, pe toată durata războiului, noi trebuie să o privim ca provizorie și pe care nu o putem recunoaște. I-am răspuns că am să fac tot posibilul și că m-am gîndit la felul în care declarația mea pe marginea acestei probleme ar putea influența pozitiv situația.

Înainte de a pleca, ministrul și-a exprimat părerea că intenția ultimatumului Uniunii Sovietice este de a ajunge la sfîrșituri. El nu poate crede că germanii nu vor fi afectați de această expansiune teritorială doar pentru că știu că îi vor putea evacua pe ruși peste cîtva timp, eventual cu ajutorul Turciei. I-am spus că merge prea departe și că între timp trebuie să credem că lucrurile nu vor lua o întorsătură și mai puțin favorabilă intereselor României. La plecare, ministrul mi-a mulțumit din nou pentru sentimentele de simpatie pe care i le-am transmis din partea ministrului secretar de stat.

28 iunie 1940

16

1940 iulie 5, Roma. Raport al reprezentantului britanic la Sfîntul Scaun, cuprinzînd referiri la un articol apărut în ziarul „Osservatore Romano”, în care se face un istoric al dominației Rusiei asupra Basarabiei.

British Legation to the
Holy See,
Rome,
July 5 th 1940

No. 5.

(72/2/40) To Right Honourable
The Viscount Halifax, K. G., G.C.S.I., etc.

My Lord,

I have the honour to report that after a long abstention from any political comment, the „Osservatore Romano” on July 1 st ventured on a two page article on the subject of the Russian claim to Bessarabia. It will be remembered that about two months ago the indignation of the Italian authorities with the “Osservatore Romano's” presentation of the news came to a head, with the result that the Vatican decided, or found itself forced, to require all political news or comments beyond official notifications to be excluded from the columns of the

paper; only on such conditions apparently was permission given for it to circulate again throughout Italy. As a result it has lost all value as a reliable source of news to the Italian people.

2. The article with regard to Roumania pointed out that Russian dominion over Bessarabia began in 1812 and lasted until the European war. Prior to 1812, however, Bessarabia had always been an integral part of the Roumanian principedom of Moldavia, at any rate from the 12th century onwards. Its cession to Russia was effected in 1812 by the Turks and was regarded as a violation of the pledges assumed by them when establishing a protectorate over Moldavia. After 1812 Russian policy endeavoured to promote colonisation by non-Roumanian elements. Nevertheless Bessarabia remained a province inhabited by a Roumanian majority. After 40 years of Russian domination namely in 1856, Russian statistics revealed that 75% of the population was Roumanian. On the eve of the European War the Imperial Russian administration recognised that 2.000.000 out of the total population of 2.600.000 were Roumanian. Roumanian statistics in 1930, ten years after union with Roumania, were the following: Roumanians 1.800.000, Russians 345.000, Ukrainians 313.000. Thus, even when the Russian and Ukrainian populations are combined, they are a small minority compared to the Roumanian population which is now believed to exceed 2.000.000. In Bukovina the Russian minority is quite insignificant, as even Moscow recognises. Thus, quite apart from treaties and historical considerations, ethnographic reasons confirm the Roumanian character of Bessarabia, which in 1918 was given back to Roumania, not under the provisions of a treaty, but as a (the) result of a popular plebiscite; it was only subsequently that treaties were signed to recognise and confirm this *fait accompli*.

I have the honour to be,

My Lord,

With the highest respect,

Your Lordship's most obedient, humble servant,

D.G.

Colecția microfilme Anglia, r. 274, c. 147—148; Foreign Office, 371/24968.

Legăția britanică la Sfântul Scaun
Roma

5 iulie 1940

Domnul meu,

Am onoarea să vă comunic că, după o îndelungată abținere de la orice comentariu politic, ziarul „Osservatore Romano” din 1 iulie se angajează în abordarea în cadrul unui articol pe două pagini, a problemei pretențiilor teritoriale ale Rusiei în privința Basarabiei. Vă reamintesc că în urmă cu două luni indignarea autorităților italiene față de felul în care au fost prezentate unele știri de către „Osservatore Romano” a ajuns la culme, astfel încât Vaticanul a hotărât, sau mai exact s-a văzut forțat să se excludă din coloanele ziarului orice știre sau comentariu politic bazate pe declarații neoficiale; numai în aceste condiții i s-a permis acestui ziar să circule din nou prin întreaga Italie. Prin urmare, ziarul și-a pierdut orice valoare ca sursă de informații pentru poporul italian.

2. Articolul referitor la România remarcă faptul că dominația Rusiei a durat pînă la primul război mondial. Totuși, înainte de 1812, Basarabia a fost întotdeauna parte integrantă a principatului Moldovei, cel puțin din secolul 12 încoace. Cedarea ei în 1812 de către turci a fost privită ca o încălcare a garanțiilor pe care aceștia le făgăduiseră în momentul în care au instituit protectoratul asupra Moldovei. După anul 1812 politica rusească s-a străduit să promoveze colonizarea cu elemente neromânești. Cu toate acestea Basarabia a rămas o provincie locuită în majoritate de români. După 40 de ani de dominație rusească, adică în 1856, statisticile rusești au arătat că 75% din populație era formată din români. În preajma primului război mondial administrația Imperiului rus a recunoscut că 2.000.000 din totalul populației de 2.600.000 erau români. Datele statisticilor românești din 1930, la zece ani după unirea Basarabiei cu România, erau următoarele: 1.800.000 români, 345.000 ruși, 313.000 ucrainieni. Astfel, chiar și atunci cînd populațiile rusească și ucrainiană sînt socotite la un loc ele reprezintă o mică parte în comparație cu populația românească; aceasta se presupune că depășește acum 2.000.000. În Bucovina minoritatea rusească este practic nesemnificativă, acest lucru recunoscut fiind chiar și de Moscova. Abstracție făcînd de tratate și considerații istorice, este confirmat și de argumentele de natură etnografică preponderența românilor în Basarabia, nu prin prevederile unui tratat, ci ca rezultat al unui plebiscit; fapt urmat de semnarea unor tratate ce recunoșteau și confirmau acest fapt deja împlinit.